

Henry Ascher barnläkare och aktivist

Henry Ascher har länge arbetat för flyktingar, inte minst för asylsökande barn. Sent i livet insåg han att den egna judiska släktens historia och flykt till Sverige starkt påverkat hans livsval.

Text och bild: Helena Östlund | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 4 2013](#)

En pappa sitter med sin treårige son i knäet. Pojken ser sig omkring med rädda ögon och rycker till vid minsta ljud. Han har slutat prata och sover inte. Föräldrarna är förtvivlade och har sökt sig till flyktinglägrets klinik för att få hjälp. Henry Ascher arbetar som läkare i det palestinska flyktinglägret och vill försöka hjälpa familjen, men känner sig maktlös och uppgiven. Hans kunskaper räcker inte till. Det är 1982 och Israels invasion av Libanon har precis inletts. Familjen har flytt undan bombningarna i Beirut och det ligger döda människor på gatorna. Under flykten träffas pappan av splitter.

Minnet av pojken är starkt än idag. Engagemanget för flyktingar har följt Henry Ascher genom livet. Han arbetar idag som forskare och barnläkare i Göteborg och är också medicinskt ansvarig i Rosengrenska stiftelsen som ger vård till papperslösa.

Det tog lång tid för Henry Ascher att inse att hans engagemang bottnade i den egna släktens erfarenheter. Båda hans föräldrar kom till Sverige som judiska flyktingar, fast under olika omständigheter. Mamman flyttade hit som tolvåring med sin familj strax efter Hitlers makttillträde 1933. Hon tillhörde en välbärgad judisk Berlinsläkt med eget exportföretag i

textilbranschen.

– Jag har ofta funderat på hur det kom sig att de gav sig iväg så tidigt. Inte många vågade göra ett sådant val. De umgicks i kulturradikala kretsar, morfar var god vän med Kurt Tucholsky och John Heartfield och det kan ha bidragit till att de insåg faran. Och morfar var intresserad av språk och resor så steget att flytta till ett annat land kanske inte var så stort.

Även om flytten var förhållandevis odramatisk innebar den en klassresa neråt för familjen. De tvingades ansöka om förlängt uppehållstillstånd var sjätte månad vilket inte självklart skulle beviljas. Morfar arbetade med import och export av tyger tillsammans med en svensk kompanjon som gick i god för honom för att han skulle få vistas i Sverige. Under alla år bodde familjen om sex personer i en trerummare i Lidingös enda hyreshus.

Henrys österrikiske pappa hade det svårare. Han kom ensam till Sverige som 18-åring strax efter krigsutbrottet 1939, tack vare ett stipendium från en internationell studentorganisation.

– Han har beskrivit hur han åkte tåg genom Tyskland och hörde kanonmullret från Polen. Och han delade kupé med en nazist som skröt och skrävlade och inte fattade att pappa var jude, det var bara att hålla god min.

Meningen var att hans familj skulle komma efter, han försökte skaffa dem inresetillstånd men det lyckades inte. De flyttades istället till ett ghetto i Wien och sedan vidare till ett ghetto i den lilla polska byn Izbica som låg nära flera av koncentrationslägren. Ingen som fördes till byn överlevde och det finns ingen dokumentation av vad som hände dem.

Henrys föräldrar träffades i Sverige och gifte sig. Pappans familjs öde var något man inte pratade om, det var först mot slutet av sitt liv som fadern började öppna sig.

– Idag, med den kunskap som arbetet med flyktingbarn har gett mig, kan jag förstå sidor hos min pappa på ett helt annat sätt än vad jag gjorde tidigare. Att tvingas överge sin familj och

ställas ensam i livet måste ha påverkat honom på många plan, det var nog en stor och svår övergivenhet.

Pappan hade noggrant sparat och sorterat sina papper och efter hans död 2001 fann Henry bland annat en bunt med hans brevväxling med sin familj. Där finns också faderns sista brev till familjen i Wien stämplat med hakkorset, "Öppnat och läst" samt "Adressat okänd" och därefter återsänt till Göteborg.

– Att bläddra i de här breven "till min älskade son" från Österrike, det var ganska tungt. Jag börjar känna att jag har en viktig historia att berätta och att jag har en skyldighet att göra det. För mig och många inom min generation var det något av en chock när nynazismen började komma och Ny demokrati valdes in i riksdagen. Man var uppväxt i en slags tro att det var för evigt passerat.

Henrys morföräldrar hade ett starkt rättvisepatos och var alltid måna om att människor skulle behandlas lika. Med den bakgrunden är det kanske inte så konstigt att Henry Ascher redan som ung medicinstudent ville utomlands och arbeta för utsatta människor. Då fanns ett etablerat samarbete där vårdpersonal kunde resa till Libanon och jobba i palestinska flyktingläger och det hakade han på.

Under första resan 1978 hamnade han mitt i Israels första invasion av Libanon. Under tredje resan 1982 kom den israeliska ockupationen.

Konflikten mellan Israel och Palestina var länge en känslig fråga för Henry Ascher. Det var en smärtsam omställning när han så småningom tvingades inse att han inte använde samma mall när han bedömde Israel–Palestina-konflikten som när han bedömde andra konflikter.

– Från den insikten till att jag tog tag i frågan och omprövade min inställning gick det ganska lång tid. En period hoppade jag över allt som stod i tidningar för jag orkade inte med det.

Som jude förväntades han hålla tyst – åtminstone utåt – med sin kritik av Israels politik gentemot palestinierna. Men han

startade istället ett judiskt upprop 1978 för att Sveriges regering skulle erkänna PLO.

– Det blev ett jävla liv, minst sagt.

Så småningom engagerade han sig i JIPF, Judar för israelisk–palestinsk fred som bildades 1983. Långt senare blev han tillfrågad om att delta som läkare i Ship to Gaza, som var en del av den internationella flottan som skulle frakta förnödenheter till Gazaremsan som var satt i blockad av Israel.

– Det var på många sätt en fantastisk upplevelse, med otroliga människor, i alla åldrar, från alla världsdelar och alla religioner. Men resan slutade ju med ett brutalt blodbad när den fredliga ickevåldsaktionen attackerades av israeliskt flyg, flotta och elitstyrkor.

Deltagarna på Henrys båt klarade sig dock något så när helskinnande – men det var påfrestande nog ändå. De bordades av israelisk militär när det blivit mörkt. Henry satt i salongen där sjukvårdsutrustningen fanns och de andra bildade en mänsklig kedja runt styrhytten.

– Det var en överklig känsla. Jag satt vid ett fönster och plötsligt rusade rånarluvsförsedda tungt beväpnade personer förbi på det smala däck utefter. Naiv svensk som man är tänkte jag att detta är som en dålig c-film. Sedan rusade de in i den mörklagda salongen och det slog mig att alla verkade så rädda. De skrek "sitt stilla" och jag hör mig själv lugna ner dem och säga att detta är en icke-våldsaktion.

I land följde en plågsam och förödmjukande registreringsprocess. Henry ville följa båtens kapten, som hade blivit slagen med en gevärskolv, till sjukhus men de skildes åt i köerna. Henry hotades med fysiskt våld när han försökte vänta in kaptenen och blev till sist blev inslängd i fängelsebussen av fyra personer som tog tag i hans armar och ben.

– Då var man helt maktlös, då kom all trötthet och ledsenhet. Efter två dygn i fängelser skickades de hem via Turkiet. Henry Ascher deltog även i Ship to Gazas resa 2011 men då hindrades

konvojen från att lämna Atens hamn.

Henry Aschers engagemang för flyktingar fick honom också att vara med och starta Rosengrenska stiftelsen 1998. Då hade en läkarmottagning för papperslösa öppnats i Stockholm och det kom propåer om att skulle behövas en även i Göteborg. Budskapet spreds från mun till mun och en grupp intresserade samlades.

– I början höll vi till i tillfälliga lokaler, man gjorde upp tid och plats via mobil. Det var alla möjliga konstiga ställen, någon träffade sin patient på McDonalds. Vi var okunniga men glada amatörer. Väldigt lite i vår utbildning hade förberett oss på att möta traumatiserade människor eller människor med en annan kultur eller annan syn på kropp och hälsa – vi kunde ingenting.

De var chockade över hur denna patientgrupp – dessutom en väldigt utsatt grupp – särbehandlades i vården och trodde att det borde vara ganska lätt att få gehör för att detta är samhällets ansvar.

Men det skulle komma att ta tid, först den 1 juli 2013 infördes den lag som ger papperslösa begränsad rätt till "vård som inte kan anstå". Henry Ascher menar att lagen är ett resultat av bland annat det opinionsarbete som bedrivits inom Rätt till vård-initiativet, som samlar en stor del av Sveriges religiösa, fackliga och humanitära organisationer.

– Det finns en stor och utbredd humanitär opinion i Sverige. Man lyfter gärna fram de främlingsfientliga krafterna men de är trots allt mycket svagare. Alltid när man är ute och föreläser kommer det fram människor som säger "jag vill så gärna hjälpa till, vad kan jag göra?". Det är det som ger oss kraft att fortsätta.

Rosengrenska kommer att finnas kvar åtminstone under 2014 för att följa utvecklingen och se hur lagen fungerar.

– Vi remitterar våra patienter till den vanliga vården men många är väldigt rädda. Vi får hjälpa folk att hitta rätt, kanske gå med och följa upp efteråt.

Han konstaterar att det ser ganska bra ut, vården är positiv. Men det finns också en del fall där det hakat upp sig. Ett problem är hur begreppet "vård som inte kan anstå" ska tolkas. Lagen gav ingen definition, den kommer först under våren 2014 när Socialstyrelsen utrett saken.

– Det var jättekonstigt, man beslutade om en lag som vilar på ett begrepp som inte är definierat. Nageltrång, kan det anstå? Ja det kan vara banalt men om du har diabetes kan det sluta med benamputation. Lite hosta, kan det anstå? Kanske, men det kan också vara tbc.

Nu har Henry Ascher kommit ut med boken *Från apati till aktivitet*. Teori och behandling om flyktingbarn med svår psykisk ohälsa, som han tillsammans med barnläkarkollegan Anders Hjern är redaktör för. Där medverkar experter, forskare och personer med praktiska erfarenheter kring vården av apatiska flyktingbarn – eller barn med uppgivenhetssyndrom som tillståndet kallas idag.

Det var i början av 2002 som det började komma rapporter från barnpsykiatrin om barn i asylsökande familjer som låg helt apatiska och varken åt eller drack. Detta uppfattades som något helt nytt och innebar en svår situation för vårdpersonal som inte hade några riktlinjer för hur barnen skulle behandlas.

Regeringen tillsatte så småningom en statlig utredare, psykologen Marie Hessle. Hon intervjuades i samma vecka här i Socialpolitik (nr 3 2004) och gjorde då en del anmärkningsvärda uttalanden: "ur ett barnpsykologiskt perspektiv finns det i familjen ingen vilja att hjälpa barnen, för då får de ju inte asyl. Det handlar om föräldrar som mals ner psykologiskt och som sedan gör sig delvis skyldiga till att barnen blir ett slags martyrer."

Hon säger också: "jag har hört att barn medvetet har försummats, att de i princip svultits... ja, vätskebrist... så att de måste in på sjukhus".

Under 2005 exploderade debatten om de apatiska flyktingbarnen

i media. Föräldrar anklagades bland annat för att förgifta sina barn och för att manipulera barnen till att simulera. Barnläkarföreningens arbetsgrupp för flyktingbarn, där både Henry Ascher och Anders Hjern sitter i styrelsen, var djupt involverade i att försöka skaffa fram kunskap genom bland annat vetenskapliga konferenser.

– Det fanns många starka krafter och starka intressen och vi försökte hålla på en vetenskaplig linje och på barnrättighetsperspektivet. Men det var svårt, vi var hela tiden tvungna att förhålla oss till politiska utspel istället för att driva utvecklingen framåt.

För dem som arbetade nära de här barnen stod det snart klart att de verkligen drabbats av allvarlig psykisk ohälsa. Henry Ascher och Anders Hjern visar i boken att det inte finns några belägg för vare sig förgiftning eller simulering. Man har aldrig funnit några spår av droger i blodprover och det är för övrigt nästintill omöjligt – även för en medicinskt kunnig person – att hålla ett barn neddrogat så precist att det varken vaknar eller dör.

Att apatiska barn skulle ha piggnat till och gått upp och ätit på nätterna har inte heller kunnat beläggas.

– Det där är en vandringshistoria.

Tvärtom, hos en del barn visade sig ämnesomsättningen vara så låg att det knappt räckte för att överleva.

Idag finns bra vårdkedjor på flera håll. Behandlingen handlar mycket om att stötta föräldrarna i sin roll så att de kan ge barnen hopp. Många av familjerna har nu fått uppehållstillstånd.

Det är nu över trettio år sedan Henry Ascher mötte den rädda pojken i Libanon och minnet finns beskrivet i boken. De där årens arbete i flyktinglägren satte djupa spår, det gav honom insikter både i att möta traumatiserade människor och om hur det är att vara flykting.

– Lärdomar från de här perioderna har jag med mig nästan dagligen. Det fick mig att förstå hur det är att vara

främmande i en annan miljö, att inte förstå språket eller koderna och att göra misstag.

Helena Östlund

helena[at]ostlundreportage.se

Läs mer

Från apati till aktivitet. Teori och behandling av flyktingbarn med svår psykisk ohälsa. Henry Ascher och Anders Hjern (red), Studentlitteratur 2013.

De apatiska. Om makt, myter och manipulation – Gellert Tamas, Natur&Kultur 2009.

Om Rosengrenska stiftelsen:

www3.rosengrenska.org

Filmateljén i Göteborg har under ett par år följt Henry Ascher. Hösten 2014 är filmen *Även de döda har ett namn* klar. De nio döda på Mari Marmara liksom de döda barnen i Gaza i sommar har ett namn. Först då blir offren inte bara ett antal, en siffra. De blir människor.